

U povodu 100. obljetnice slikareve smrti - MIROSLAV KRALJEVIĆ (1885. – 1913.) KAO MEDALJER

Miroslav Kraljević (Gospić, 14. prosinca 1885. – Zagreb, 16. travnja 1913.) obilježio je hrvatsku modernu umjetnost na početku 20. stoljeća. U svom kratkom, ali bogatom i raznovrsnom likovnom stvaralaštvu, ostvario je velika djela u kojima se pokazao kao vrstan crtač, grafičar, slikar, ali i kao kipar. Malobrojni kiparski opus sačinjavaju obiteljski portreti i portreti zaslužnih Požežana te figuralne kompozicije. Malu plastiku oblikovao je u gipsu, bronci i glini. Figuralne kompozicije imaju i ekspresionistička obilježja, a portreti su izvedeni u realističnom stilu. Od medaljerskih djela izveo je plaketu *Portret oca – Tomo pl. Kraljević* (1907.) u secesijskom stilu. Tri portretne medalje hrvatskih književnika Vjekoslava Babukića, Josipa Eugena Tomića i Janka Jurkovića na spomen-pločama, modelirane su u realističnom stilu. Spomen-ploče postavio je grad Požega na inicijativu Braće Hrvatskoga Zmaja na njihovim rodnim kućama u Požegi (1911.).

Plaketa *Portret oca – Tomo pl. Kraljević, 1907.*

Najraniji kiparski rad Miroslava Kraljevića jednostrana je plaketa *Portret oca – Tomo pl. Kraljević* iz 1907. godine¹. Djelo je oblikovao za vrijeme studija na Akademiji likovnih umjetnosti u Münchenu (1906. – 1910.). Na plaketi je u izduženom pravokutnom polju desno visoko poprsje zrelog muškarca u profilu na lijevo. U polju lijevo gore je obiteljski grb i natpis u tri retka: TOMO PL. / KRALJEVIĆ. / 1907. U to vrijeme Tomo pl. Kraljević (Križevci, 1852. – Požega, 17. srpnja 1911.) obnašao je dužnost velikog župana Županije modruško-riječke u Ogulinu (1905. – 1908.).

Miroslav Kraljević u tom najranijem portretu oca prikazuje u građanskom odijelu. Zreli muškarac odjeven je u jaknu s reverima, prsluk, košulju s uzdignutim ovratnikom i leptir-mašnom. Odjeća je skicozno izvedena isprekidanim plitkim linijama. Ističe se minuciozno oblikovana glava portretiranoga s kratkom kosom, ušnom školjkom, visokih zalistaka, uglačanog visokoga čela, izražajnih jagodičnih kostiju na koščatu licu. Eleganciji portretiranoga pridonosi pravilno oblikovan nos, ušiljeni brkovi i brada, a blagost izvire iz okruglog oka naglašanih vjeđa.

Koristeći se plaketom kao medijem i oblikujući portret oca u plitkom reljefu, uz uporabu adekvatnog natpisa, Kraljević postiže elegantnu profinjenost, oživotvorujući izvrsno secesijsko iskustvo.

Nakon ove plakete, Miroslav Kraljević svog je oca portretirao još pet puta. Na meko izvedenom crtežu iz 1908. otac je u karakterističnoj opuštenoj pozi. Dvije uljane slike nastaju 1909. godine. Na prvoj je u županijskoj odori (Hrvatski povijesni muzej), a na drugoj u građanskom odijelu (Moderna galerija). Posljednji put slika ga pred kraj

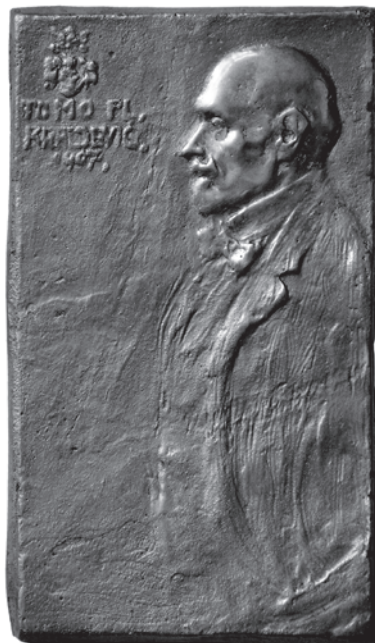
¹ Tatijana Gareljić, Plaketa Tomo pl. Kraljević, u: Zvonko Maković (et al.), Miroslav Kraljević – retrospektiva (katalog o 100. obljetnici slikareve smrti), Moderna galerija, Zagreb, 2013., str. 83.

očeva života u klasičnoj portretnoj pozi do pojasa 1911. godine, kada modelira očevu glavu u glini (oba su djela danas u privatnom vlasništvu u inozemstvu).

Do danas su sačuvane dvije plakete s likom Kraljevićeva oca. Plaketu u patiniranom gipsu (sl. 1.)² požeškom muzeju darovao je Teodor Kraljević 1931. godine. Plaketa lijevana u bronci (sl. 2.)³ otkupljena je 1964. za osječku Galeriju likovnih umjetnosti od Dragana Kraljevića.



Slika 1.



Slika 2.

Portretne medalje književnika Vjekoslava Babukića, Josipa Eugena Tomića i Janka Jurkovića na spomen-pločama, 1911.

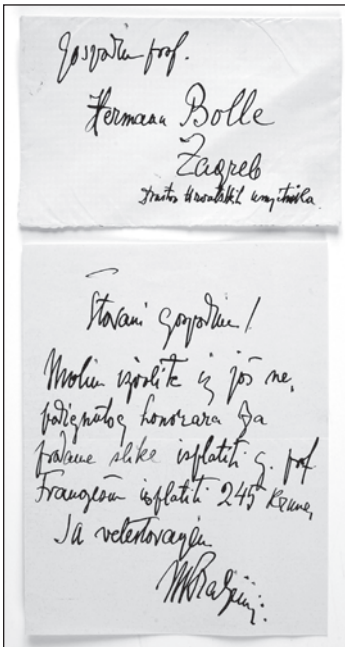
Na inicijativu „Braće Hrvatskoga Zmaja“, grad Požega osnovao je Odbor za podizanje spomen-ploča požeškim književnicima Janku Jurkoviću (Požega, 1827. – Zagreb, 1889.), Vjekoslavu Babukiću (Požega, 1812. – Zagreb, 1875.) i Josipu Eugenu Tomiću (Požega, 1843. – Zagreb, 1906.). Prva sjednica odbora održana je 5. prosinca 1910. Izrade spomen-ploča za rodne kuće književnika povjerene su požeškom umjetniku Miroslavu Kraljeviću. Otkrivene su 18. lipnja 1911., kad je priređena velika svečanost u Požegi.

² Dimenzija je 16 cm x 9 cm i nije signirana (inv. br. U-89, Gradski muzej Požega).

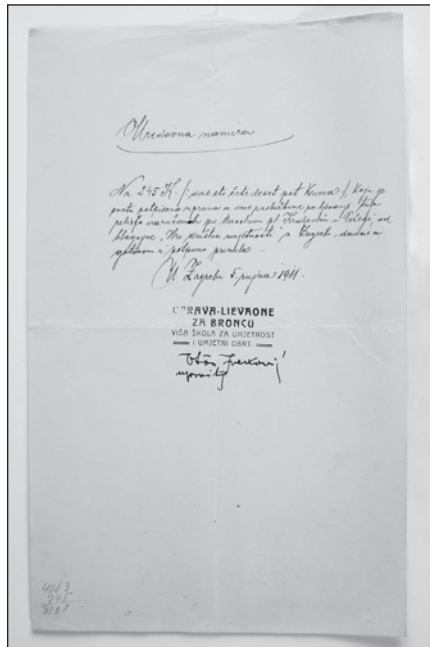
³ Dimenzija je 16 cm x 9 cm i nije signirana (inv. br. GLUO-K-90, Galerija likovnih umjetnosti Osijek).

Kraljević se nakon završene Akademije likovnih umjetnosti u Münchenu, krajem lipnja 1910. priključuje svojoj obitelji u Požegi. U Požegi 1911. godine radi i portretne medalje za spomen-ploče hrvatskih književnika, rodom iz Požege. Portretne medalje izvedene su realistično u plitkom reljefu po likovnom predlošku (fotografija, tisak).

Po Kraljevićevim gipsanim modelima, lijevanje brončanih medalja izvedeno je u Ljevaonici pri Višoj školi za umjetnost i umjetni obrt u Zagrebu (današnja Akademija likovnih umjetnosti), kojom je upravljao veliki hrvatski kipar Robert Frangeš – Mihaonović. Trošak lijevanja medalja u iznosu od 245 kruna platio je Kraljević od honorara za prodane slike (*Autoportret s psom, Bik*) s izložbe Društva umjetnosti 1911. O tome nam svjedoče *Pismo Miroslava Kraljevića Društvu Hrvatskih umjetnika i Uredovna namira Ljevaonice Više škole za umjetnost i obrt* iz 1911. godine⁴ (sl. 3. i 4.).



Slika 3.



Slika 4.

Kraljević, u pismu Frangešu od 10. ožujka 1911., navodi: *Diletantske su radnje i još k tome reljefi po fotografiji. To spominjem da predusretne Vaš sud, koji bi, pod drugim okolnostima, morao dosta oštar ispasti. Po mom mnijenju, odgovarat će svojoj svrsi, a kod ovakovih slučajeva više se ne traži.*⁵

⁴ Biserka Rauter Plančić, Pismo Miroslava Kraljevića Društvu Hrvatskih umjetnika i Uredovna namira Ljevaonice Više škole za umjetnost i obrt, 1911. u: Zvonko Maković (et al.), Miroslav Kraljević – retrospektiva (katalog o 100. obljetnici slikareve smrti), Moderna galerija, Zagreb, 2013., str. 274.

⁵ Vera Horvat Pintarić, Miroslav Kraljević, Globus, Zagreb, 1985., str. 16., 126. (bilješka 19.)

Sve tri spomen-ploče izrađene su od bijelih mramornih ploča koje je po Kraljevićevim predlošcima izradio požeški klesar Jaroslav Strehčič⁶. U gornjoj polovici pričvršćene su lijevane portretne medalje, a u donjoj polovici uklesani su natpisi u pet redaka: U OVOJ KUĆI RODIO SE / ime književnika / datum rođenja i smrti / POSTAVIO GRAD POŽEGA 1911. / BRIGOM BRAĆE „HRVATSKOGA ZMAJA“.

Spomen-ploče Janku Jurkoviću i Vjekoslavu Babukiću nalaze se *in situ* u gradu Požegi. Spomen-ploča Josipa Eugena Tomića danas je u fundusu Gradskog muzeja Požega.

Spomen-ploča Vjekoslava Babukića

Spomen-ploča hrvatskog jezikoslovca i preporoditelja Vjekoslava Babukića (Požega, 16. lipnja 1812. – Zagreb, 20. prosinca 1875.) izrađena je od bijelog mramora. Izdužena pačetrovina glatka je i bez profilacija, osim gornjeg lučnog ruba. U donjoj polovici ploče uklesan je natpis u pet redaka: U OVOJ KUĆI RODIO SE / VJEKOSLAV BABUKIĆ / * 16. LIPNJA 1812. † 20. PROSINCA 1875. / POSTAVIO GRAD POŽEGA 1911. / BRIGOM BRAĆE „HRVATSKOGA ZMAJA“. Spomen-ploča i danas se nalazi u Požegi na rodnoj kući u ulici Vjekoslava Babukića br. 13. U gornjoj polovici glatkoga polja aplicirana je lijevana brončana portretna medalja. (sl. 5.)



Slika 5.

⁶ Lidija Ivančević Španiček, Prisutnost Miroslava Kraljevića u Požegi, u: Zvonko Maković (et al.), Miroslav Kraljević – retrospektiva (katalog o 100. obljetnici slikareve smrti), Moderna galerija, Zagreb, 2013., str. 66.-67.

Na medalji je realistično izveden portret književnika u poluprofilu na desno. Plitko je poprse u niskom rezu do visine ramena i pomaknuto je više prema lijevom rubu glatkoga polja. U polju lijevo, iznad ramena signatura je M.K. Kraljević na plohama krupnog lica naglašava široki nos, oči ispod gustih obrva, uredno oblikovane veće brkove, madež na desnom obrazu. Izražajnost postiže izbrazdanim inkarnatom s karakternim borama srednjovječnog lica muškarca. Gusta uredno začesljana kosa linearno je reljefno strukturirana. Jakna s plitkim reverima, ovratnik košulje i leptir-mašna izvedeni su slobodnom reljefnom modelacijom. Medalja je najvjerojatnije izvedena po ilustriranom portretu autora Stjepana Kovačevića izrađenom za *Album zaslužnih Hrvata XIX. stoljeća* Milana Grlovića (Zagreb, 1898.).

Danas se u Modernoj galeriji čuvaju dva primjerka medalje Vjekoslava Babukića⁷, gipsani model (sl. 6.) i njegov odljevak u bronci (sl. 7.). Gipsani model medalje otkupljen je za Modernu galeriju 1948. godine od Betti Ulrich iz Zagreba, i po njemu je jedan primjerak odljeven u bronci u Ljevaonici ALU u Zagrebu 1993. godine⁸.



Slika 6.



Slika 7.

⁷ U knjigu *Inventar umjetnina Moderne galerije* djelo je upisano pod nazivom *Plaketa Vjekoslava Babukića, 1911*. Kraljevićeve portretne medalje izrađene za spomen-ploče hrvatskih književnika rodom iz Požege (Babukića, Jurkovića, Tomića) krivo se nazivaju plaketama od njihova nastanka do danas: Artur Schneider (*et al.*), Račić – Kraljević – Becić – Herman (katalog na slovenskom), Institut za likovne umetnosti in glazbo Jugoslovanske akademije znanosti i umetnosti v Zagrebu, Ljubljana, 1952., str. 23.; Zvonko Maković (*et al.*), Miroslav Kraljević – retrospektiva (katalog o 100. obljetnici slikareve smrti), Moderna galerija, Zagreb, 2013., str. 66., 136., 274.

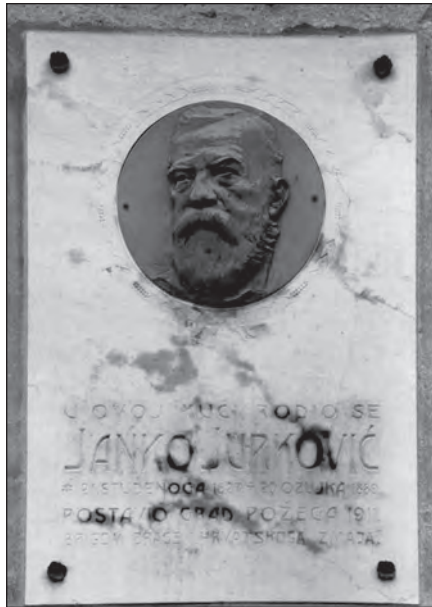
⁸ Medalje su promjera 40 cm (gips, MG-784; bronca, MG-6329). Đurđa Petravić, Medalja Vjekoslava Babukića, u: Zvonko Maković (*et al.*), Miroslav Kraljević – retrospektiva (katalog o 100. obljetnici slikareve smrti), Moderna galerija, Zagreb, 2013., str. 136.

Spomen-ploča Janka Jurkovića

Spomen-ploča hrvatskoga pedagoga i pisca Janka Jurkovića (Požega, 21. studenoga 1827. – Zagreb, 20. ožujka 1889.) izrađena je također od bijelog mramora. Pravokutnog je oblika i sa stiliziranim lovorovim vijencem ukolo aplicirane brončane portretne medalje po sredini gornje polovice. U donjoj polovici natpis je u pet redaka: U OVOJ KUĆI RODIO SE / JANKO JURKOVIĆ / * 21. STUDENOGA 1827. † 20. OŽUJKA 1889. / POSTAVIO GRAD POŽEGA 1911. / BRIGOM BRAĆE „HRVATSKOGA ZMAJA“.

Glava književnika u poluprofilu na lijevo zauzima cijelo polje medalje. Portret zrelog muškarca ima izduženo lice, bradu, brkove i razdjeljak u kosi. Igrom svjetla i sjene istaknute su jagodice na licu, visoko čelo i pravilni nos. Ispod lijepo oblikovanih obrva oči gledaju na lijevo. Ovratnik odijela ispod brade samo je uopćeno reljefno izveden. Iznad lijevog ovratnika nazire se signatura M. K.

Spomen-ploča nalazi se na rodnoj kući u ulici Vučjak br. 48, u Požegi. (sl. 8.)

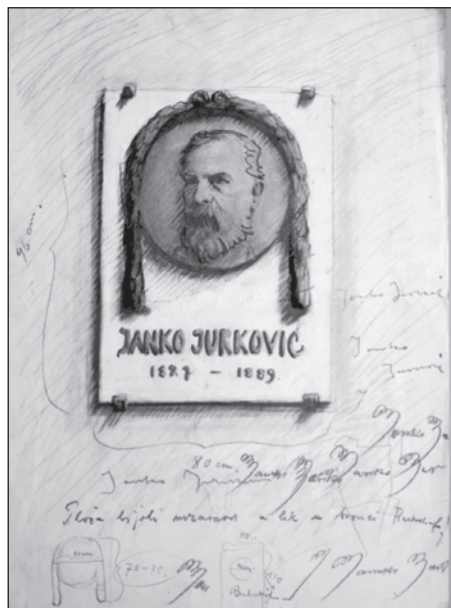


Slika 8.

Miroslav Kraljević, uz to što je modelirao portretne medalje, radio je i skice za spomen-ploče. U Gradskom muzeju u Požegi sačuvan je *Nacrt za spomen-ploču Janka Jurkovića* iz 1910. godine⁹. (sl. 9.) Na crtežu ploče, na medalji je glava Jurkovića, a uokolo je otvoreni stilizirani lovorov vijenac prikazan poput girlande. Grafitnom olovkom napisao je koja je vrsta kamene podloge, njezine dimenzije i položaj na koji će se ukle-

⁹ Miroslav Kraljević, *Nacrt za spomen-ploču Janka Jurkovića*, 1910., olovka i akvarel na papiru, dimenzija 39,5 x 29 cm, inv. br. GMP-15.180, Gradski muzej, Požega.

sati slova: *Ploča bijeli mramor a lik u bronci Flachrelief*. Na poledini crteža nalazi se i skica s napomenama za izradu mramorne ploče književniku Josipu Eugenu Tomiću¹⁰.



Slika 9.

Spomen-ploča Josipa Eugena Tomića

Spomen-ploča hrvatskoga prozaista i dramatičara Josipa Eugena Tomića (Požega, 18. listopada 1843. – Zagreb¹¹, 13. srpnja 1906.) ima profilacije. Mramorna ploča ima plitke trokutaste reljefne profilacije u izduženim pravokutnim poljima uz donji lijevi i desni rub, a uokolo kružnoga gornjeg ruba aplicirane su lijevane brončane portretne medalje.

Na mramornoj ploči (89,5 x 93 cm), u donjem pravokutnom polju uklesan je natpis u pet redaka: U OVOJ KUĆI RODIO SE / JOSIP EUGEN TOMIĆ / * 19. LISTOPADA 1843. † 13. SRPNJA 1906. / POSTAVIO GRAD POŽEGA 1911. / BRIGOM BRAĆE „HRVATSKOGA ZMAJA“¹². (sl. 10.)

¹⁰ Biserka Rauter Plančić, Lidija Ivančević Španiček, Nacrta za spomen – ploču Janka Jurkovića, 1910. u: Zvonko Maković (et al.), Miroslav Kraljević – retrospektiva (katalog o 100. obljetnici slikareve smrti), Moderna galerija, Zagreb, 2013., str. 273.-274.

¹¹ Tomićev nadgrobni spomenik na groblju Mirogoju s reljefom *Pjesnikova muza* djelo je hrvatskoga kipara Roberta Frangeša - Mihanovića iz 1908. godine i ubraja se u Frangešova ponajbolja sepulkralna djela (*Ive Šimat Banov*, Robert Frangeš – Mihanović, retrospektiva (katalog), Galerija Klovičevi dvori, Zagreb, 2007., str. 15., 88.-89., 155., 168.).

¹² Ploča je širine 89,5 cm i visine 93 cm.



Slika 10.

Na medalji je plitko poprsje hrvatskoga književnika Josipa Eugena Tomića u poluprofilu na lijevo. Na ovalnom licu istaknuti su visoko čelo, ozbiljan pogled ispod tankih obrva, pravilan nos te gusti i njegovani brkovi i brada. Uopćeno je reljefno prikazan lijevi ovratnik i nabori (mašne) ispod brade. Uz rez poprsja, u polju lijevo signatura je: M. K. Uz rubove lijevo i desno savijene su grane od lovorova lišća izvedene u plićem reljefu od portreta¹³. (sl. 11.)



Slika 11.

Sve karakteristike portreta s poluprofilom na lijevo, kratkom kosom, ravnim pogledom, uredno oblikovanim brkovima i bradom i s tanjom ušnom resicom, uočljive su na Tomićevu ilustriranom portretu autora Stjepana Kovačevića izrađenom za *Album zaslužnih Hrvata XIX. stoljeća* autora Milana Grlovića (Zagreb, 1898.).

¹³ Lijevana portretna medalja promjera je 38 cm.

Spomen-ploča Josipu Eugenu Tomiću skinuta je s rodne kuće prije njezina rušenja 1945. godine. Darovnicom iz 1951. godine pripala je ondašnjem požeškom Gradskom historijskom muzeju, a danas je u fundusu je Gradskog muzeja Požega (inv. br. U-66). Na zidanoj ogradi nove kuće podignute na istom mjestu otad stoji natpis da se tu *nalazila rodna kuća književnika Josipa Eugena Tomića*¹⁴.

Malobrojni kiparski opus Miroslava Kraljevića, u koji ubrajamo i njegova vrlo uspješna medaljerska ostvarenja, potvrda je umjetnikova izvanrednog likovnog talenta. Miroslav je Kraljević *zbog svoje darovitosti lako prihvaćao različite načine izražavanja – ali je i s istom lakoćom izražavao sebe*¹⁵.

Literatura

- Artur Schneider*, Miroslav Kraljević, Savremenikov salon, Ilustrirane monografije o jugoslaven-skoj umjetnosti, Izdanje „Suvremenika“, Zagreb, 1918., str. 54., 60.
- Artur Schneider (et al.)*, Račić – Kraljević – Becić – Herman (katalog na slovenskom), Institut za likovne umetnosti in glazbo Jugoslovanske akademije znanosti i umetnosti v Zagrebu, Ljubljana, 1952., str. 22.-23.
- Vesna Novak-Oštrić (et al.)*, Miroslav Kraljević - retrospektiva (katalog), Moderna galerija, Zagreb, 1961., str. 11.
- Vesna Novak-Oštrić*, Miroslav Kraljević (katalog), Moderna galerija, Zagreb, 1970.
- Vera Horvat Pintarić*, Miroslav Kraljević, Globus, Zagreb, 1985., str. 7., 16., 17., 76., 78., 79., 80., 81., 83., 85., 126., 240., 241., 278., 288., 289., 312., 315., 318.
- Matko Peić*, Miroslav Kraljević, dokumenti o ostavštini i životu umjetnika u povodu 75. godišnjice smrti (katalog), Galerija „Miroslav Kraljević“, Zagreb, 1989., str. 26.
- Milan Grlović*, Album zaslužnih Hrvata XIX. stoljeća (pretisak), Tiskara Rijeka, Rijeka, 1992.
- Zvonko Maković (et al.)*, Miroslav Kraljević – retrospektiva (katalog o 100. obljetnici slikareve smrti), Moderna galerija, Zagreb, 2013., str. 65.-67., 69.-73., 83., 136., 137., 273.-274.

SUMMARY

TO MARK THE 100TH ANNIVERSARY OF THE ARTIST'S DEATH: MIROSLAV KRALJEVIĆ (1885 – 1913) AS A MEDALLIST

Miroslav Kraljević (Gospić, 14 December 1885 – Zagreb, 16 April 1913) marked Croatian modernism in the early 20th century. In his short life he created many important and varied artworks which showed him as a top draughtsman, graphic artist and painter, but also as a sculptor. His small number of sculptures mostly comprises family portraits and portraits of important people of Požega, and figure compositions. He made small items in plaster, bronze and clay. The figure compositions show characte-

¹⁴ *Tatijana Gareljić*, Spomen – medalja Josipu Eugenu Tomiću, u: *Zvonko Maković (et al.)*, Miroslav Kraljević – retrospektiva (katalog o 100. obljetnici slikareve smrti), Moderna galerija, Zagreb, 2013., str. 137.

¹⁵ *Vera Horvat Pintarić*, Miroslav Kraljević, Globus, Zagreb, 1985., str. 17.